

др **Марија КРВАВАЦ**
редовни професор Правног факулета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици

ПРОРОГАЦИЈА МЕЂУНАРОДНЕ СУДСКЕ НАДЛЕЖНОСТИ

Резиме

Везаносћ једној привајнојравној односа за више држава узрокује њихову паралелну заинтересованосћ за однос о којем је реч. Специфична правила грађанској судској процесујка примењују се када у одређеној ситуацији процеснојравни и процеснојравни елементи иностраносћи. Надлежни органи полазе од процесних правила домаћеј права који у својој укупносћ чине грађански судски процесујак са елементом иностраносћи, чији се ток у многим семенјима разликује од унутрашњеј судској процесујка. Одлука о међународној надлежносћ у великој мери одређује даљи ток процесујка и његову ефиканосћ. У уредном праву и међународним уговорима процесној широка сајасносћ у погледу моћносћ странака да својим соразумом евалујани, или већ настали спор, из одређеној правној односа повере на решавање суду одређене земље. На тај начин странке привајним соразумом заснивају надлежносћ одређеној правосуђа.

Ограничење међународне судске надлежносћ пророгационим соразумом којим странке изражавају процесну аутономију воље доушпен је у тово свим правним системима.

Кључне речи: *међународна надлежносћ, судски процесујак, пророгациони соразум, елементи иностраносћи.*

І Увод – међународна судска надлежност

Спорови настали као резултат повећаног обима транснационалних послова, развоја националних економија, кретања људи и капитала, производних снага и услуга, захтевају адекватну заштиту интереса њених учесника и ефикасан механизам решавања спорова. Карактер правних односа са елементом иностраности представља спону са вишенационалним правним поретком који постоји заједно са принудама произашлим из националног права, чије разлике тежи да постепено апсорбује. Питање судске надлежности у међународном приватном праву везано је, управо, за принуде националних правних поредака чија је сврха успостављање ефикасног судског система решавања спорова, што, поред осталог, подразумева јасна, на ширем нивоу прихваћена правила о судској надлежности.

Спорови са елементом иностраности покрећу низ питања од којих зависи исход спора, значајан како за странке тако и за суд. Наиме, странка којој је потребна правна заштита, у ситуацијама када околности случаја указују на више правосуђа, може бити суочена са дилемом пред којим од њих да покрене спор, док суд тражи одговор на питање о надлежности да поступа у конкретној ствари. Право и дужност правосудних и других органа да поступају и одлучују у стварима приватноправног карактера са елементом иностраности означава се као међународна судска надлежност. Она подразумева разграничење надлежности судова различитих држава у грађанскоправним стварима. Надлежност судова једне државе да одлучује о стварима са елементом иностраности представља директну међународну надлежност, за разлику од индиректне која се односи на надлежност суда који је одлуку донео чије се постојање може утврђивати у поступку признања и извршења такве одлуке у држави признања. Надлежност домаћих судова у оквиру правосудног система једне суверене државе, као и делокруг послова једног суда унутар одређеног правосуђа подлеже унутрашњим изворима норми. Поред тога, унутрашњи процесни прописи уређују и питање сукоба јурисдикција у стварима са елементом иностраности, заједно са међународним уговорним одредбама којима се разграничава надлежност правосуђа у земљама уговорницама.

У поступку нормирања надлежности домаћег правосуђа у грађанскоправним стварима са елементом иностраности законодавац полази од интензитета везе приватноправног односа са домаћом земљом, општих принципа међународне сарадње, координације и интереса странака. Унутрашњи прописи уређују само питање надлежности домаћих судова, не упућујући на надлежност односно ненадлежност страног суда. У земљама европско-континенталног правног система судови имају овлашћење и дужност да поступају и донесу одлуку у стварима

за које је законом прописана њихова надлежност, док земље англосаксонског правног система полазе од тога да законска одредба даје суду овлашћење да поступа у одређеној ствари, што још не значи да је то и његова дужност.

Територијалистички концепт судске надлежности државе није прихваћен у модерном међународном праву. Наиме, међународно приватно право поставља извесне границе надлежности домаћих органа, чиме се један део предмета са страним елементом препушта надлежности органа других држава. Оне се пре свега односе на област међународне правне сарадње, затим могу произилазити из међународних уговора и концепта ефикасног решавања спорова. У стварима са елементом иностраности у којима држава предвиђа надлежност својих органа приватноправни односи се нормативно везују за домаћу територију, лица или субјекте. Прописима о надлежности држава „распоређује“ предмете појединим органима, дајући им овлашћење да о њима расправљају.

У оцени надлежности сваки суд полази од домаћег права (*lex fori*), или од међународног уговора у којем је домаћа држава страна уговорница, који нужно почивају на ширим принципима међународног права (принцип суверене једнакости држава и многи други). Домаћи међународно надлежан суд примењује норме о стварној и месној судској надлежности, из чега произилази да питање судске надлежности у међународном приватном праву увек претходи питању унутрашње месне надлежности у стварима са елементом иностраности.

Критеријуми за заснивање међународне судске и месне надлежности у пракси су у великом броју случајева идентични (пребивалиште туженог, место проузроковања штете и др.), тако да се правила о месној надлежности домаћих судова могу аналогно примењивати у попуњавању правних празнина у међународној приватноправној регулативи судске надлежности, осим када је реч о искључивој међународној судској надлежности чије установљење подразумева изричиту правну норму. Нормама о месној надлежности врши се разграничење територијалних овлашћења суда да поступа у одређеној ситуацији, на шта суд пази само по приговору странке и само до одређене фазе у току судског процеса, за разлику од међународне надлежности о којој је дужан да води рачуна по службеној дужности, у току читавог поступка. Поједини правни системи, као што је аустријски, немачки или руски, немају посебна правила о међународној судској надлежности, те судови у пракси примењују норму о месној надлежности унутрашњег права.¹ Потпуно аналогна приме-

1 Везаност предмета са немачком територијом има значај примарног критеријума за установљење надлежности У доктрини се као изузетак спомиње одредба пар. 606 Закона о грађанском поступку, према којој међународна надлежност немачких судова у брачним споровима странаца зависи од тога да ли ће евентуал-

на правила о месној надлежности у функцији правила о надлежности за решавање спорова са елементом иностраности присутна је у немачком правном систему, под условом да је бар један немачки суд месно надлежан у конкретној ствари. У руском праву преовладава становиште да се прописима о месној, регулише и међународна судска надлежност,² док француски Грађански законик полази од принципа да домаћи судови треба да служе заштити домаћих држављана,³ и предвиђа заснивање међународне судске надлежности на бази француског држављанства.⁴ Од тих правила, као неприхватљивих, одступа француска судска пракса тако што примењује унутрашње норме о месној надлежности суда, прилагођавајући их предмету са елементом иностраности.⁵

Регулисање међународне судске надлежности специфичним правилима међународног приватног права, по правилу, утемељених на критеријуму територијалног разграничења надлежности судова унутар једног правосуђа, говори о значају који законодавац придаје питању сукоба јурисдикција. Ово имајући у виду да надлежни суд полази од домаћег међународног приватног права и примењује домаће колизионе норме у избору меродавног права, као и домаћа процесна правила и правила о извођењу и оцени доказа, норме о приватним правима странаца од којих у целини може зависити исход спора. Правила о месној надлежности у стварима са страним елементом немају такав значај, али је њихова примена неопходна у ситуацији када унутрашње право не регулише међународну судску надлежност, када она нису садржана у међународним изворима норми о сукобу јурисдикција или када су постојећа правила недовољно прецизна.

Надлежност домаћег правосуђа регулисана је у српском међународном приватном праву *једностраним* нормама које, уколико у конкретном случају нису створене претпоставке за надлежност домаћег суда, не упућују на надлежност неког другог, нити се такво значење може извући њиховом билатерализацијом, односно тумачењем помоћу аналогije или применом принципа *argumentum a contrario*.⁶

на одлука немачког суда бити призната у домовини супруга. У аустријском праву постоје правила која посебно уређују међународну надлежност као што је пар. 76 ст. 3 Законика о поступку у регулисању међународне надлежности аустријских судова у споровима странаца и апатрида.

- 2 Више о томе: Иво Грбин, *Признање и извршење одлука страних судова*, Загреб, 1980, стр. 38.
- 3 Martin Wolff, *Private International Law*, Oxford, 1950, стр. 60.
- 4 Француски Грађански законик, чл. 15–16.
- 5 Yvon Loussuarn, Pierre Bourel, *Droit international privé*, Paris, 2001, стр. 507.
- 6 Тибор Варади, Бернадет Бордаш, Гашо Кнежевић, Владимир Павић, *Међународно приватно право*, Београд, 2007, стр. 485.

Осим законски одређене међународне судске надлежности међународно приватно право допушта странкама да аутономијом воље (процесна аутономија воље) пророгирају надлежност једног правосуђа и тако дерогирају надлежност другог.

II Пророгација међународне судске надлежности

Уговорна надлежност (*forum prorogatum*) произилази из процесне аутономије воље странака, односно слободе странака да споразумом означе форум који ће решавати будући, или већ настали спор. Споразум о надлежности суда је израз признатог и општеприхваћеног принципа међународног приватног права, аутономије воље странака. Посебним, пророгационим, споразумом странке могу да заснују надлежност суда који, иначе, не би био надлежан за решавање конкретног спора са елементом иностраности. Притом, пророгациони споразум о надлежности суда (*prorogatio fori*), односно надлежности једног правосуђа (*prorogatio jurisdictionis*) подлеже ограничењима у оквиру законских прописа или судске праксе националних права.⁷ Државе се разликују у погледу правних ствари за које могућност изражавања процесне аутономије воље може бити искључена или ограничена у оквиру заштите јавних или интереса самих странака. По правилу, споразум о судској надлежности је искључен у свим грађанскоправним стварима са елементом иностраности за које држава прописује искључиву надлежност домаћег правосуђа. Осим тога, пуноважност пророгационог споразума се често условљава захтевом да је барем једна од странака страном физичко или правно лице, или да је спор на неки други начин везан за правосуђе, односно земљу изабраног суда. Недостатак процесне аутономије у међународним пословним трансакцијама у правом смислу речи везује се за пророгациону клаузулу (споразум) у општим условима пословања који није био предмет преговора, и где друга уговорна страна има слободу само да га као таквог прихвати или одбије. Теоријске расправе у односу на типске уговоре и опште услове пословања присутне у међународној трговини иду од става да они нису у стању да се отргну од националног правног система, до става да су саморегулативни, јер детаљним регулисањем умањују потребу за споразумом о надлежности и меродавним правом. Од међународне надлежности суда једне или друге земље зависи исход спора, па би странке пре избора суда морале направити анализу ризика и сопствених интереса.

7 Детаљније о пророгационом споразуму вид. Милена Петровић, *Ограничења међународне судске надлежности – одабрана питања*, Крагујевац, 2009, стр. 91–170.

1. Облици пророгационог споразума

Пророгациони споразум може бити сачињен у два облика: као пророгациона клаузула и као пророгациони уговор.

Пророгациона клаузула је део или одредба главног уговора којом странке изричито предвиђају да ће суд одређене земље пресудити све, или поједине спорове који настану из основног посла или у вези с њим. Клаузулу о надлежности суда странке уносе у уговор тако да им је она позната у моменту његовог закључења, односно у моменту када спор још није настао. Предмет спора је још увек непознат, за разлику од *пророгационог уговора* који странке закључују тек после настанка спора, у посебном писмену. Пророгациони уговор производи једнако дејство као и пророгациона клаузула.

Насупрот изричите пророгације надлежности стоји прећутна пророгација која гарантује мањи степен правне сигурности и извесности исхода спора за странке. О прећутној пророгацији се може говорити у случају када тужилац поднесе тужбу суду, који иначе, није надлежан за решавање конкретног спора, а тужени се одазове позиву суда не стављајући приговор ненадлежности, већ се упусти у расправу о главној ствари (*prorogatio tacita*).⁸ Притом, упуштање туженог у спор нужно треба да се односи на мериторну расправу о главној ствари, па се не може говорити о прећутној пророгацији уколико тужени приступи суду са намером да оспори његову надлежност.

Изабрани суд спроводи поступак и доноси одлуку уколико је на то овлашћен према домаћем праву, што значи да конекситет са спором или странкама није услов установљења његове надлежности. Прећутна пророгација није нужно везана за постојање пророгационог споразума, односно могућа је и када споразум не постоји. Наиме, уколико странке нису изричито пророгирале надлежност неког суда, неопходно је да је тужба поднета неутралном суду, пристанак туженог и могућност поступања тако надлежног суда сходно домаћим процесним правилима.

2. Услови за пуноважност пророгационог споразума

Пуноважан је само онај пророгациони споразум који представља резултат слободне и озбиљне сагласности воље странака. Формална пуноважност пророгационог споразума покреће питање неопходности

8 Дефиниција прихваћена у Брисел I Уредби бр. 44/2001 о надлежности и признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким предметима ЕУ, ОЈ L 012, 16.1.2001 (у даљем тексту: Брисел I Уредба ЕУ), чл. 6/1 ст. 1.

писмене форме и облика у којем је она испуњена. Национална права и међународни правни документи полазе од тога да је пророгациони споразум пуноважан уколико је састављен у писменој форми, док усмена пророгација и њена допуштеност подлежу процесном праву земље суда коме је поднета тужба.

Пуноважност пророгационог споразума у погледу форме савремено право везује за споразум о надлежности у писменој форми; у усменој форми која је писмено потврђена; у форми која представља израз уобичајене праксе установљене међу странкама; као и у форми у складу са трговинским обичајима међународног трговинског пословања, која је позната странкама или им мора бити позната.⁹ Развој технике и средстава комуникације наметнуо је прихватање становишта према којем се и сагласност воља о надлежности суда постигнута разменом порука преко познатих средстава телекомуникације (путем телеграма, телекса, електронском поштом и др.) сматра довољном за формалну пуноважност пророгационог споразума,¹⁰ као и пророгациона клаузула унета у опште услове пословања на коју се понуда изричито позива. Пуноважност усменог споразума странака о пророгацији надлежности подлеже обавези накнадне писмене потврде. Осим тога, пророгациона клаузула може бити унета и у међународни трговински уговор, или споразум о надлежности странке могу закључити након настанка спора, уколико одговара трговинском обичају за одговарајуће уговоре који је њима био или је морао бити познат.

Када је реч о садржини и условима за материјалну пуноважност пророгационог споразума разлике у националним регулативама су израженије. Сагласност воља странака о пророгирању надлежности одређеног правосуђа представља опште прихваћену претпоставку материјалне пуноважности, што произилази из карактера самог пророгационог споразума, односно из његове уговорне природе. Реч је о сагласности воља уговорних странака која мора бити озбиљна, слободна, стварна и усмерена на предмет који је могућ, па је сваки споразум о пророгацији надлежности закључен супротно овим правилима непуноважан.¹¹

Постоји општа сагласност да је пророгациони споразум пуноважан у погледу садржине уколико је спор проистекао из *одређеног односа*, тако да закључење споразума о пророгацији међународне судске надлежности за *све евентуалне будуће* спорове није допуштен.

9 Брисел I Уредба ЕУ, чл. 23.

10 Брисел I Уредба ЕУ, чл. 23(2).

11 Вид. Слободан Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1973, стр. 189 и даље.

3. Одређивање меродавног права за пророгациони споразум

Пророгациони споразум је посао *sui generis*, из чега произилази да не дели судбину главног уговора. Постојање, пуноважност и дејство споразума о међународној судској надлежности подлеже оцени суда пред којим је покренута тужба. Пре одређивања меродавног права за конкретна питања неопходно је да суд утврди да ли споразум уопште постоји, да ли је предмет пророгације допустив, да ли је споразум пуноважан и какво дејство је њиме предвиђено. Анализа колизионих решења упоредних права показује дугу владавину становишта да је пророгациони споразум процесна установа, или да се ради о различитом третману страног права, и у складу са тим припада *lex fori*. Квалификујући пророгациони споразум као процесноправну установу ово становиште као меродавно означава право државе суда.¹²

Насупрот томе је мишљење да пророгациони споразум представља уговор материјалног права, с тим да је једино укључивање у поступак у правом смислу процесни акт.¹³ Овакав концепт правне природе пророгационог споразума упућује на меродавност *lex causae*, права меродавног за суштину главног уговора.¹⁴

Савремена схватања све чешће истичу мешовиту природу пророгационог споразума и да меродавно право за настанак пророгационог споразума треба везивати за самосталну колизиону норму које почива на *принципу најближе везе*, а које ће опет довести до примене права земље суда.¹⁵ У теорији нема спора око могућности примене неког другог меродавног права за одређена питања пуноважности споразума о надлежности (као што је способност уговорних странака и др.).

4. Пророгациони споразум у међународном приватном праву Србије

Међународно приватно право Србије прихвата да међународна судска надлежност може бити уговорена пророгационим споразумом.

12 Од такве квалификације полази судска пракса Аустрије, ранија судска пракса Немачке и др.

13 Krešimir Sajko, „On Jurisdiction Agreements from the Perspective of European Unification of International Procedural Law“, у: Albert Voskuil (ed.), *Essays Voskuil*, 1992, стр. 259 и даље.

14 Otto Kahn-Freund, „Jurisdiction Agreement: Some Reflection“, у: Simmons, Morris (eds.), *Problems in Conflict of Laws*, Oxford, 1977, стр. 131.

15 Thorn von Hoffman, *Internationales Privatrecht*, München, 2002, стр. 87.

Ово произилази из одредбе домаће кодификације, односно из Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља, који у члану 49 предвиђа да се странке могу споразумети о надлежности страног суда, под одређеним условима.¹⁶ Они се тичу надлежности страног суда и суда Србије као и правне ствари у којима пророгација надлежности није допуштена.¹⁷

Ваљаност пророгације надлежности страног суда законодавац условљава тиме да је барем једна од странака страни држављанин или правно лице са седиштем у иностранству; да се не сме радити о спору за који постоји, по одредбама тог или другог савезног закона, искључива надлежност суда Србије, као и да се не сме радити о спору, односно правној ствари, из области брачних, породичних и статусних односа. Појмом страног држављана обухваћени су и апатриди, односно избеглице тако да се на ове категорије лица примењује опште правило да држављанство замењује домицил и правило о ефективном држављанству.

Пророгација надлежности српског суда могућа је уколико је барем једна страна наш држављанин или правно лице са седиштем у Србији, уколико није у питању правна ствар која се тиче брачних, породичних и статусних односа. Тиме је наш законодавац искључио могућност пророгирања надлежности у одређеним споровима,¹⁸ а искључена је и могућност пророгације надлежности страног суда за све спорове за које је нашим прописима предвиђена искључива надлежност домаћег суда.

Након тридесет година од доношења кодификације међународног приватног права у бившој СФРЈ радна група Министарства Републике Србије је објавила Нацрт новог Закона о међународном приватном праву који прати модерна решења и стандарде у овој грани права.¹⁹ У поређењу са важећим Законом о решавању сукоба закона са прописима других земаља нови Закон о међународном приватном праву иде даље и у члану 18. предлаже:

„У стварима у којима им право Републике Србије допушта да слободно располажу својим правима странке се могу споразумети о надлежности суда или судова Републике Србије за решавање већ насталог спора или спора који ће настати из одређеног правног односа. Надлежност суда Републике Србије из става 1 овог члана је искључива, осим ако су се странке другачије споразумеле.“

16 Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља (*Службени лист СРЈ*, бр. 46/96, у даљем тексту: ЗРСЗ).

17 ЗРСЗ, чл. 49. ст. 1–3.

18 ЗРСЗ, чл. 61–68, 70.

19 Текст нацрта је доступан на адреси: www.mpravde.gov.rs, 23. новембар 2011. године.

Пратећи тренд у упоредном законодавству у следећем 19 члану Нацрт изричито уређује питање пуноважности форме и предвиђа да се споразум о надлежности закључује у писаној форми или усмено уз писану потврду; у форми која је у складу са праксом коју су уговорне стране међусобно успоставиле или у међународној трговини и промету, у форми која је у складу са обичајем који је уговорним странама познат или је морао бити познат и који је у тој области трговине, односно промета, опште познат и редовно га користе уговорне стране у уговорима исте врсте. Може се сматрати да је споразум о надлежности закључен у писаној форми и ако је закључен путем средстава електронске комуникације која омогућавају трајан запис споразума.

Следећи члан пружа решење када надлежност српског суда зависи од пристанка туженог да суди суд нашег правосуђа и то:

„Ако у одговору на тужбу или у приговору на платни налог није оспорио надлежност или ако се упустио у расправљање на припремном рочишту, или ако оно није одржано, на првом рочишту за главну праву а није оспорио надлежност, или ако је поднео противтужбу.“

У теорији је дуго било присутно становиште да се пророгацијом надлежности заснива искључива судска надлежност са последицама другачијим од законске искључиве надлежности.²⁰ Предлагач је сада у посебном ставу одредбе Нацрта изричито предвидео да је надлежност о којој су се странке споразумеле искључива, осим уколико се оне нису другачије договориле. Домаћи суд може признати страну пресуду без обзира на то што је уговорена његова надлежност имајући у виду да још увек нема изричитог правила о искључивој надлежности. ЗРСЗ не прописује писмену форму као услов пуноважности пророгационог споразума нити услове материјалне пуноважности, док је Нацртом изричито утврђено у којој форми се мора извршити избор надлежног суда.

Питање меродавног права за оцену пророгационог споразума није било предмет законске регулативе у важећем ЗРСЗ нити у Нацрту ЗМПП, али је правна доктрина итекако заинтересована у тражењу одговора. Она прави разлику према томе да ли је суд Србије пророгиран или дерогиран, тако да је у случају пророгирања надлежности српског правосуђа за питања пуноважности, као и дејства споразума меродаван *lex fori*. Пуноважност пророгационог споразума којим се дерогира надлежност српског а пророгира надлежност страног суда, а тужба је ипак поднета нашем суду, подлеже *lex fori prorogatum*, и српском праву као *lex fori derogati*. Уколико су испуњени услови и по једном и по другом

20 Т. Варади, Б. Бордаш, Г. Кнежевић, В. Павић, *нав. дело*, стр. 509; Михајло Дика, Гашо Кнежевић, Слободан Стојановић, *Коментар Закона о међународном привајном и процесном праву*, Београд, 1991, стр. 187.

праву наш суд би се могао огласити ненадлежним.²¹ Уколико је споразум о надлежности непуноважан по праву пророгираног суда, као и према нашем праву и уколико је испуњен неки законски основ за њено заснивање, домаћи суд би могао да прихвати надлежност.

5. Споразумно одређена међународна судска надлежност у праву Европске уније

У процесу унификације правила о надлежности у међународном приватном праву и признавању пресуда у грађанским и трговачким предметима посебно су значајни инструменти секундарног законодавства међународног приватног права Европске уније. Пројекат који је отпочео шездесетих година прошлог века условио је успостављање јединственог европског „судског простора“. На примаран значај регулисања процесно-правних питања међународног приватног права ЕУ је указала усвајајући Бриселску конвенцију о надлежности признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима 1968. године, касније Луганском конвенцијом (1988. године) проширену на земље Европског слободног тржишта. Амстердамским уговором (1997. година) и ревидираним Уговором о ЕУ створени су услови да конвенцијско право буде претечено у уредбе, инструменте комунитарног европског права. Од 1. марта 2002. године Бриселску конвенцију је на готово целом подручју Европске Уније заменила *Брисел I Уредба* бр. 44/2001 (у даљем тексту: Уредба) о надлежности и признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима²² са циљем постепеног успостављања подручја слободе, сигурности и правде, као мера која се односи на правосудну сарадњу у грађанским стварима потребна за исправно функционисање унутрашњег тржишта.²³ Уредба потврђује могућност изражавања процесне аутономије воља странака и предвиђа пророгациони споразум као један од ваљаних основа за утемељење међународне надлежности судова земаља чланица. Према Уредби странке могу међусобни спор да повере на решавање суду (судовима) који боље одговарају њиховим интересима, пружајући им тако сигурност и извесност да могу да туже и буду тужени пред изабраним судом.²⁴ У складу са тим Уредба познаје два модела пророгације надлежности: *ојшии*, који се примењује за све случајеве пророгације надлежности, и *јосебни* у стварима у којима су

21 Т. Варади, Б. Бордаш, Г. Кнежевић, В. Павић, *нав. дело*, стр. 509.

22 Бриселска конвенција се још увек примењује у односима између Данске и држава чланица ЕУ.

23 Преамбула Уредбе, тач. 1 и 2.

24 М. Петровић, *нав. дело*, стр. 139.

странке оснивач, повереник или бенефицијар траста,²⁵ стварима које се тичу осигурања²⁶ и оне које се тичу потрошачких уговора.²⁷

Полазно правило Уредбе којом се уређује општи режим пророгације надлежности судова садржано је у одредби члана 23 ст. 1, 2 и 3 која предвиђа да пророгациони споразум могу закључити странке, од којих једна или више њих има домицил у држави чланици. Оне се могу договорити о надлежности суда односно судова државе чланице за решавање спорова који ће настати, или су настали у вези са одређеним правним односом. Надлежност је искључива, осим ако су странке постигле другачији договор. Ако су такав споразум закључиле странке од којих нити једна нема домицил у држави уговорници судови других држава уговорница неће бити надлежни, изузев ако се изабрани суд или судови не огласе ненадлежним.

Странке могу закључити споразум у писменој форми, усменој која је писмено потврђена, у форми која одговара уобичајеној пракси странака али на начин који је у складу са трговачким обичајима, с тим што су сви ови облици у погледу пуноважности форме равноправни. Споразум о изабраном суду се може закључити и електронским путем, а странке се могу и директно позивати на опште услове пословања које садрже пророгациони споразум. Формална пуноважност пророгационог споразума у свим случајевима у којима се Уредба примењује има се ценити према условима из члана 23 Уредбе. Брисел I Уредба регулише и прећутну пророгацију надлежности у одредби члана 24 у случају када се тужени одазове позиву суду не оспоравајући његову надлежност и упуштајући се у расправу о предмету спора.

Део одредбе у којој Уредба поставља захтев да је барем једна од странака са пребивалиштем у некој од држава чланица и да је изабран суд чланице, као и да се ради о спору који је настао или ће настати из одређеног правног односа јасно одређује услове за материјалну пуноважност споразума о међународној судској надлежности. Домицил физичких лица се утврђује сагласно правилима националног права државе чланице, док се седиште правног лица има утврђивати у складу са униформним правилима чл. 60 Уредбе. Пророгационим споразумом странке могу да повере спор на решавање и суду државе која није чланица ЕУ, с тим што би се тај суд могао огласити надлежним уколико његово сопствено право признаје пуноважност споразума о пророгацији надлежности. Уредба даље предвиђа да судови других држава чланица нису

25 Уредба, чл. 23 ст. 4 и 5.

26 Уредба, чл. 13.

27 Уредба, чл. 17.

надлежни за случај да су странке са домицилом ван ЕУ повериле надлежност суду Уније, осим ако изабрани суд одбије надлежност.²⁸

Уредба говори о *одређеном спору* што подразумева конкретан правни однос који се може издвојити, насупрот неком неодређеном који тек треба да настане.

Нема спора да Уредба ставља у први план процесну аутономију воље странака имајући у виду да су оне слободне да оптирају између искључиве или конкурентне надлежности изабраног суда. Реч је о искључивој надлежности уколико су се странке споразумеле да ће суд друге државе чланице бити надлежан за решавање њиховог спора, и уколико нису постигле неки други договор. Странке о томе треба да се изјасне изричито на јасан и недвосмислен начин.

III Закључак

Споразум о међународној судској надлежности се у већини националних права, као и у српском међународном приватном праву сматра материјалноправним уговором са процесним дејствима. Наведеним споразумом се утврђује искључива судска надлежност, осим ако се странке нису другачије договориле. Основна вредност на којој су засноване норме о међународној надлежности у европским земљама јесте правна сигурност. Постојање пророгационог споразума, којим странке у спору ограничавају примену правила о међународној судској надлежности, признато је и прихваћено у готово свим правним системима. Евентуалне разлике по одређеним питањима су неспорне, али и занемарљиве у односу на висок степен сагласности о могућности странака да утичу на заснивање надлежности одређеног правосуђа, а тако и на одлуку у конкретном спору, што је од изванредног значаја за процес усаглашавања правила о међународној надлежности и других процесних правила.

---

28 Уредба, чл. 23 ст. 3.

Marija KRVAVAC, PhD

**Professor at the Faculty of Law, University of Priština, headed in
Kosovska Mitrovica**

PROROGATION OF JURISDICTION

Summary

Prorogation of jurisdiction is a party agreement appointing competence of foreign court (prorogation of jurisdiction of foreign court), as well as an agreement appointing competence of domestic court (prorogation of jurisdiction of a court of Republic of Serbia). The agreement could be signed as a separate agreement, but also as a clause in main contract. Prorogation of jurisdiction is very often used in international trade contracts. The agreement is valid only if it fulfills the condition prescribed in the domestic law.

The Proposal of new PIL code in Serbia contains more detail provisions regarding prorogation of jurisdiction. There are three separate articles regulating this jurisdiction, instead of one article in still valid PIL code from 1980.

Key words: *prorogation of jurisdiction, agreement, forms of prorogation agreement, tacit consent.*